

Posudek oponenta na disertační práci Mgr. Alexe Ivanča „Nestátní právní systémy a pluralismus práva“

Disertační práce Mgr. Alexe Ivanča se zabývá aktuálně velmi diskutovanou problematikou nestátních právních systémů a právního pluralismu. Autor se v ní vymezuje proti úzkému pojetí práva jako souboru norem daných státem a opírajících se o státní donucení a proti eurocentrickým představám zabraňujícím přiznat status práva regulativům tradičních a archaických společenství, které se nacházejí v odlehlých oblastech světa. Sám autor k tomu poznamenává, že v důsledku svých zkušeností s jihoamerickou realitou byl donucen „opustit předem vytyčené premisy a mantinely“ a že se „musel naučit přestat se při svých úvahách o řešení sporů opírat o stát a ... i vizi nepostradatelnosti právních norem“. Výskyt nestátních právních systémů však neomezuje jen na sféru tradičních právních kultur, ale sleduje ho i v oblasti západního práva. Podle něj „případů, kdy stát ustupuje do pozadí, buď jako soudce anebo normotvůrce, ku prospěchu řešení sporů, je mnoho“. Jde o „řešení investičních sporů mezinárodní arbitráží, nastavení pravidel pro mezinárodní online řešení sporů anebo řešení specifických případů nadnárodních firem Národním kontaktním místem pro implementaci Směrnice OECD pro nadnárodní podniky“.

V rámci těchto úvah je představen právní pluralismus jako přirozený jev patřící k podstatě práva, naproti tomu právní centralismus národního státu jako neudržitelná fikce. Zdrojem právního pluralismu jsou autorovi pluralitní povaha společnosti, dnes umocněná multikulturalismem, a globalizační procesy, které v současnosti mění podobu světa. Autor postupně mapuje různé koncepce právního pluralismu, které se objevily v sociologii a antropologii práva: názory E. Ehrlicha, S. F. Moore, G. Teubnera, L. Pospíšila, J. Griffithse a B. Tamanahy. Činí tak kriticky, ovšem o klasifikaci či alespoň typologii učení výše uvedených autorů se nepokouší. Jeho vlastní názor na to, co je právní pluralismus (jaké měl historické formy, jaké jsou jeho typy), může čtenář spíše vytušit. To poněkud rozostřuje představu o tomto jevu.

V další části práce autor nabízí systematiku nestátních právních systémů v místech střetu západní a tradiční právní kultury. Recipuje typologii těchto systémů ze studie Rozvojového programu OSN, který rozlišuje následující mechanismy pro řešení sporů postavené na: 1) tradičních představitelích komunit, 2) náboženských představitelích, 3) představitelích místních samospráv, 4) obyčejových nebo komunitních soudech a 5) na komunitních mediátorech. Na základě prostudované literatury a vlastních zkušeností autor nastiňuje různé formy interakce mezi státními a nestátními právními systémy: 1) poskytnutí

autonomie soudním systémům původních obyvatel, 2) různé formy napojení mechanismů řešení sporů původních obyvatel na stát, 3) faktická nezávislost původních obyvatel a jejich práva na státu. V různorodosti tohoto uspořádání se odrážejí různé motivy, resp. jejich souhra či konkurence: požadavky původních obyvatel, vliv mezinárodních závazků ukládajících státům umožnit původním obyvatelům zachovávat jejich tradiční právo, snaha o rozšíření státní autority, zefektivnění tradičního řešení sporů a prosazení lidskoprávních standardů (první dva důvody vedou k větší samostatnosti tradičních institucí, zbylé zase k jejich etatizaci). Autorova pozornost se přitom neupírá jen k nám vzdáleným částem světa, ale snaží se zachytit etablování institucí nestátního řešení sporů v západních zemích se silnými menšinami přistěhovalců (např. Muslimský rozhodčí soud a další náboženské soudy ve Velké Británii). Nicméně je otázkou, zda zakládání podobných institucí vede k lepší integraci přichozích, nebo naopak k jejich oddělení od většinové společnosti, eventuálně ke vzniku paralelních společností. Oponent má za to, že autor pro svůj přehnaně vstřícný postoj k nim podléhá ideologii multikulturalismu, která se nikde neosvědčila a od níž se politické elity Západu stále více distancují. Toto autorovo stanovisko je také v rozporu s jinak střízlivým a kritickým hodnocením ostatních forem nestátního řešení sporů v západních zemích.

Obecná východiska své práce autor prohlubuje v komparativně laděných pasážích zaměřených z větší části na Latinskou Ameriku a z menší na Jihoafrickou republiku. Připomíná dramatický historický vývoj států Latinské Ameriky – od koloniální praxe až po prosazení vstřícného přístupu ke kultuře, včetně právní, původních obyvatel. Nezamlčuje ani problémy, s nimiž se potýká latinskoamerická společnost dnes: extrémní nerovnost a místy nefunkční stát, z jehož dosahu se vymykají celé enklávy. To vše dělá prostor pro prosazení nestátního řešení sporů, které je podle autora pro lidi dostupnější, rychlejší, levnější a důvěryhodnější než jeho státní alternativa. Přesto však nestátní řešení sporů obyčejně nefunguje úplně nezávisle na státu, nýbrž na základě regulace zákonem a v návaznosti na státní soudnictví, čili v částečné symbióze se státem. Autor popisuje jednotlivá uspořádání lišící se od sebe navzájem mírou etatizace a garancí. Své závěry opírá o statistická data, která dokládají, že to, co stanoví ústavy a mezinárodní smlouvy, nezůstalo jen na papíře. Tato část práce je jednoznačně nejhodnotnější, i když nepokrývá celý svět: mimo Latinskou Ameriku zahrnuje už jen Jihoafrickou republiku.

Předposlední část práce se věnuje online řešení sporů v mezinárodním i vnitrostátním kontextu. Sleduje dopady nástupu moderních informačních technologií do světa právních sporů. Ukazuje, že vše může úspěšně fungovat i bez státní ingerence. Poslední část práce přibližuje realizaci Směrnice OECD pro nadnárodní podniky, tedy mechanismus vyřizování

stížností na nadnárodní firmy pro společensky neodpovědné podnikání, a to převážně na bázi konciliace a mediace. Text finalizuje výstižný závěr.

Předkládaná práce je obsáhlá, obsažná a přináší nové poznatky. Opírá se o úctyhodný seznam až na výjimky cizojazyčných zdrojů. Práce má logickou strukturu, z jazykového hlediska však působí poněkud nedotaženě. Autor měl provést ještě jednu důkladnou korekturu.

Samozřejmě že s autorovými závěry nebude souhlasit žádný odpůrce a kritik právního pluralismu a multikulturalismu. Oponent se domnívá, že autor přeceňuje vliv tradičních a archaických právních kultur. Ty jsou dnes vytěšňovány do stále odlehlejších oblastí světa, daleko od civilizace. Podléhají náporu globalizace, industrializace, urbanizace a nakažlivosti konzumerismu. Kromě toho tradiční a archaická práva jsou primitivní, mnohdy zaostalá, neschopná dostát nárokům moderního světa. S moderním západním právem se nemohou měřit.

Celkově ale lze předkládanou práci hodnotit pozitivně. Oponent ji jednoznačně doporučuje k obhajobě před příslušnou komisí pro obhajobu disertačních prací.

Praha, 5. srpna 2017

Doc. JUDr. PhDr. Pavel Maršálek, Ph.D.